

Національний
банк України

Тенденції та проблеми кредитування

Засідання Ради Національного банку України
Січень 2020

Головне (1)

- Відновлення кредитування після кризи очікувано почалося з сегменту споживчих кредитів. Чисті гривневі кредити у 2017-2019 році зростали темпами близько 30% р/р. Ключові фактори зростання:
 - Зростання доходів населення забезпечило платоспроможний попит на кредити.
 - Значний відкладений попит. Закредитованість населення найнижча у Європі.
 - Сплеск споживчих настроїв.
- Обсяг корпоративних кредитів у 2019 році залишався практично незмінним у гривні та валюті.
- Багато державних компаній та дочірніх компаній міжнародних груп повертали кредити у 4 кв. 2019 року, оскільки залучали кошти за кордоном або ж зросли їхні операційні грошові потоки. Чисті кредити вітчизняним нефінансовим корпораціям зростали у річному обчисленні як у гривні, так і у валюті.
- Банки після кризи різко переоцінили апетит до ризиків та ужорсточили власні вимоги до позичальників. Вони переважно не готові брати ризики позичальників з непрозорою структурою власності та неякісною фінансовою звітністю.

Головне (2)

- Рівень закредитованості реального сектору (61 % ВВП на валовій основі, 47% на чистій основі) в Україні не є низьким із урахуванням поточного стану розвитку економіки та фінансової системи. Він є співставним із показниками для інших країн Центрально-Східної Європи.
- ОВДП та депозитні сертифікати є інструментом управління високою ліквідністю, а не інвестування. Доходи від них не є визначальним чинником прибутковості банків. У загальній доходах приватних банків купони за ОВДП та проценти за ДС не перевищують 11%.
- Процентна ставка за кредитами визначається не лише вартістю ресурсів. Вагомими є також премія за кредитні ризики та операційні витрати. Надійним позичальникам банки готові надавати кредити практично за вартістю фондування.
- Опитування банків свідчать про очікування зростання кредитування. Обсяг високоякісних кредитів вже зростає.
- Обов'язкова передумови здорового кредитування:
 - збереження фінансової стабільності та низьких темпів інфляції;
 - забезпечення верховенства права в усіх відносинах учасників фінансового ринку.

Передумови для відновлення кредитування сформовано

1. Сповільнено інфляцію
2. Підтримується фінансова стабільність
3. Банки мають достатньо ліквідності для кредитування
4. Банки мають запас капіталу для нарощування кредитного портфелю
5. Припинено практики пов'язаного кредитування, банки можуть більше ресурсів спрямувати на кредити «ринковим» компаніям
6. Проблемні кредити належно зарезервовані та не створюють тиск на фінанси банків
7. Посилено захист прав кредиторів – зокрема, прийнято Кодекс про банкрутство та Закон про захист прав кредиторів.
8. На ринку з'явилося більше якісних позичальників, які нормалізували боргове навантаження після кризи, з'являються нові підприємства, що швидко зростають.
9. Максимально спрощено процедури оцінки банками платоспроможності МСБ
10. Враховано десятки побажань банків щодо спрощення регуляторних правил в частині оцінки кредитного ризику

Плани з активізації кредитування

Запуск іпотечного кредитування

- Здійснити всі кроки, щоб застава стала реальним інструментом забезпечення за кредитом.
- Забезпечення прозорості ринку та захисту прав інвесторів, зокрема надання доступ учасників ринку до державних реєстрів.
- Впровадження працюючих генпланів міст, дотримання державних будівельних норм.
- Посилення відповідальності забудовника за порушення умов угоди, зокрема законодавче.

Відновлення корпоративного кредитування

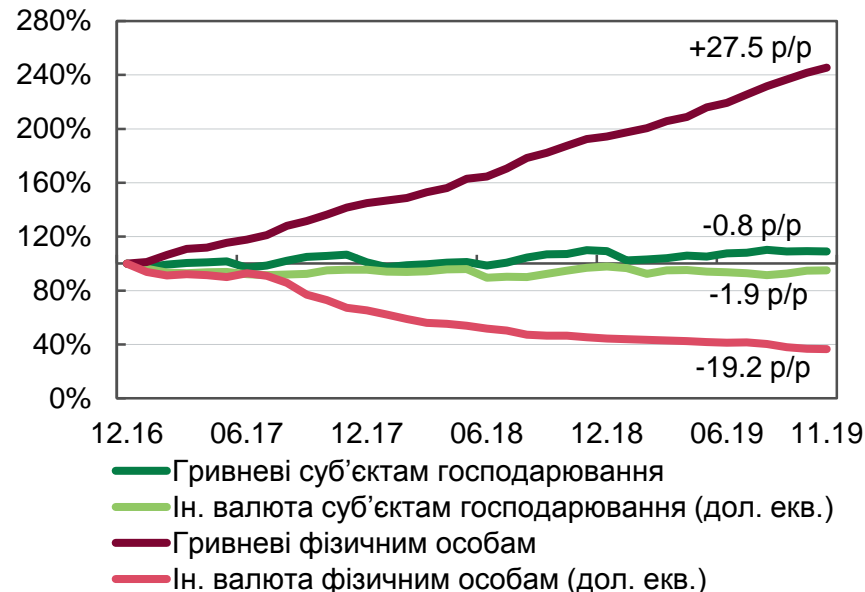
- Підтримка кроків Уряду з розвитку кредитування МСБ за рахунок програм гарантування кредитів та компенсації відсоткових платежів.
- Розширення права банків до оцінки ризиків на портфельній основі, коли наявність фінансової звітності та застави матимуть мінімальний вплив на розмір кредитного ризику.
- Запровадження довгострокового рефінансування на випадок зниження ліквідності у секторі.
- Постійний діалог з банками і оперативне впровадження їх пропозицій у нормативну базу НБУ.
- Підтримка прийняття необхідних для захисту прав кредиторів законів.
- Планується впровадження процентних свопів

Посилення оцінки ризиків споживчого кредитування

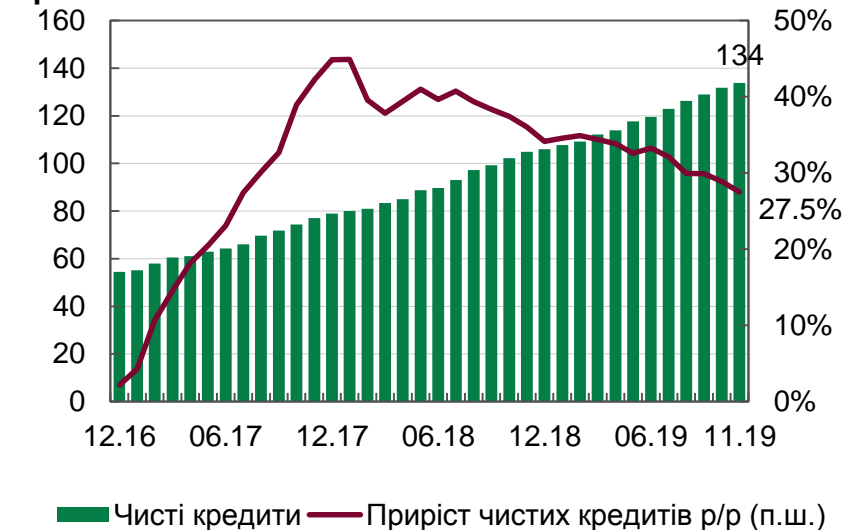
- Запровадження додаткових ваг ризику для споживчих кредитів з метою стимулювання банків кредитувати більше реальний сектор.
- Більш прискіпливий аналіз платоспроможності позичальників, зокрема осіб з низьким або невизначеним рівнем доходів.
- Недостатньо консервативна оцінка банками кредитних ризиків.

Найбільш жваво розвивається кредитування населення

Динаміка чистих кредитів, 2016=100%

Чисті гривневі кредити фізичним особам, млрд грн.

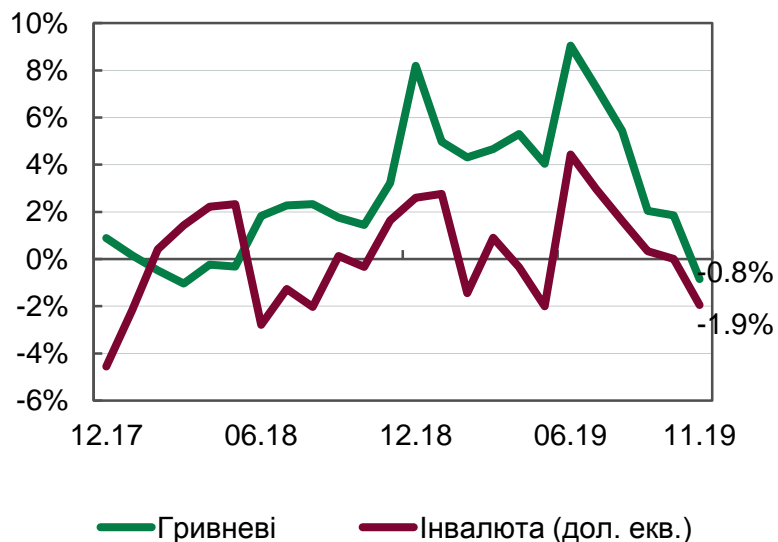

У банках, платоспроможних на 01.12.2019, з нарахованими відсотками.
Джерело: НБУ.

- Причини – значний платоспроможний попит, а відтак і висока дохідність.
- Чисті гривневі кредити фізичним особам зросли на 27.5% р/р на кінець листопада. Темпи дещо знизилися порівняно з минулорічними, проте все ще високі.
- Частка їх чистих кредитів населення у кредитному портфелі клієнтів зросла з 13.9% у 2016 до до 23.9% у листопаді 2019.
- НБУ планує запровадити додаткові ваги ризику для споживчих кредитів.

Темпи зростання кредитів у 2019 році близькі до нуля...

Зміна чистих кредитів суб'єктам господарювання, р/р

Зміна чистих кредитів суб'єктам господарювання (без Приватбанку), р/р

У банках, платоспроможних на 01.12.19
Джерело: НБУ.

- Чистий гривневий портфель суб'єктів господарювання у платоспроможних на сьогодні банках скоротився наприкінці листопада на 0.8% р/р, валютний – на 1.9% р/р (у доларовому еквіваленті).
- У період стабілізації курсу привабливість валютних кредитів зазвичай зростає порівняно з гривневими.

...але вітчизняні приватні корпорації нарощують кредитний портфель

Зміна чистих кредитів суб'єктам господарювання
Національна валюта, р/р

Іноземна валюта (дол. екв.), р/р

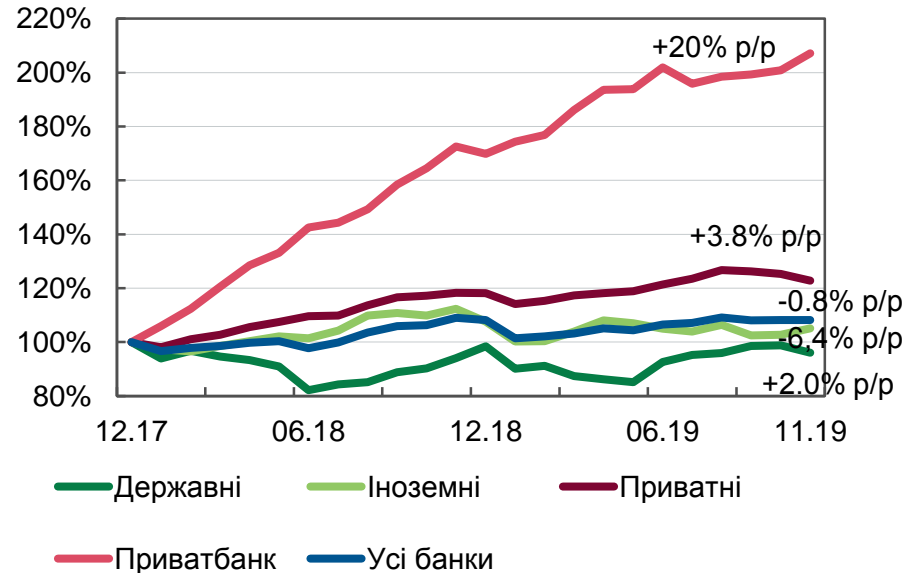

У банках, платоспроможних на 01.12.19
Джерело: НБУ.

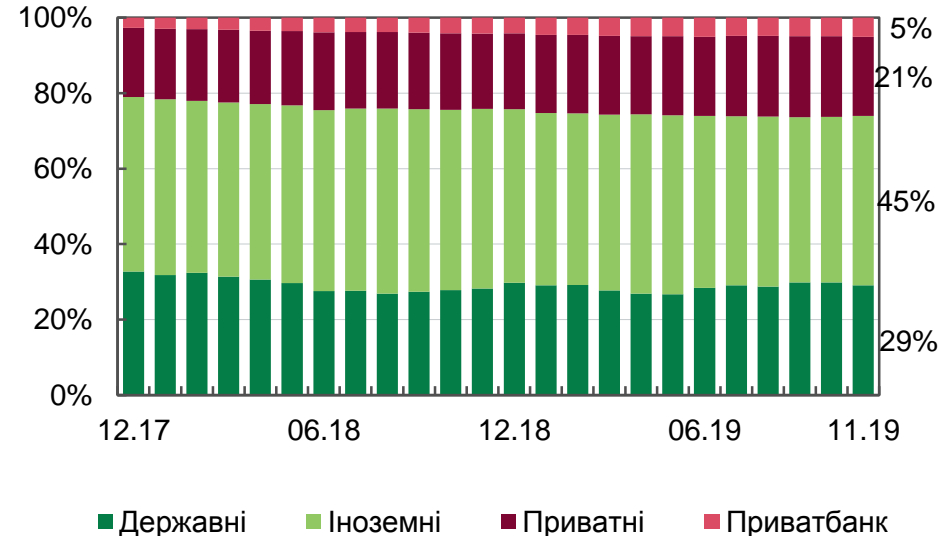
- Портфель **приватних нефінансових корпорацій** (НФК) на кінець листопада зріс на 0.7% р/р у гривні та на 2.9% р/р у ін. валюті (дол. екв.). Вони складають близько 70% чистого корпоративного портфеля банків і 60% клієнтського портфеля.
- Корпорації під іноземним контролем зменшили кредитування за більшістю видів економічної діяльності. Але їх валютні кредити продовжують зростати (+2.0% р/р).
- Динаміка кредитів державним НФК визначалася портфелями декількох природних монополій (НАК та дочірні підприємства, Енергоатом тощо), які покращили фінансовий стан і скоротили попит на кредити. На додачу, у III кв. Нафтогаз випустив єврооблігації.

Іноземні банки скоротили обсяг гривневих портфельів

Зміна чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання, 2017=100%

Частка чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання

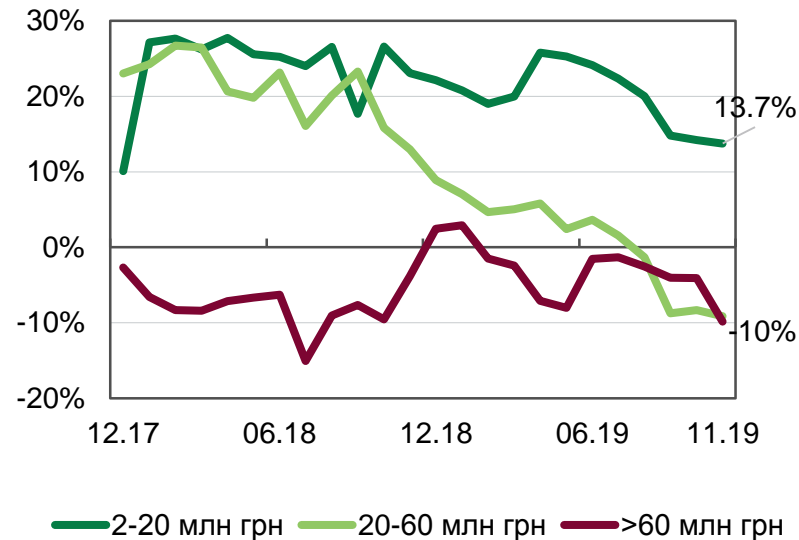

У банках, платоспроможних на 01.12.19
Джерело: НБУ.

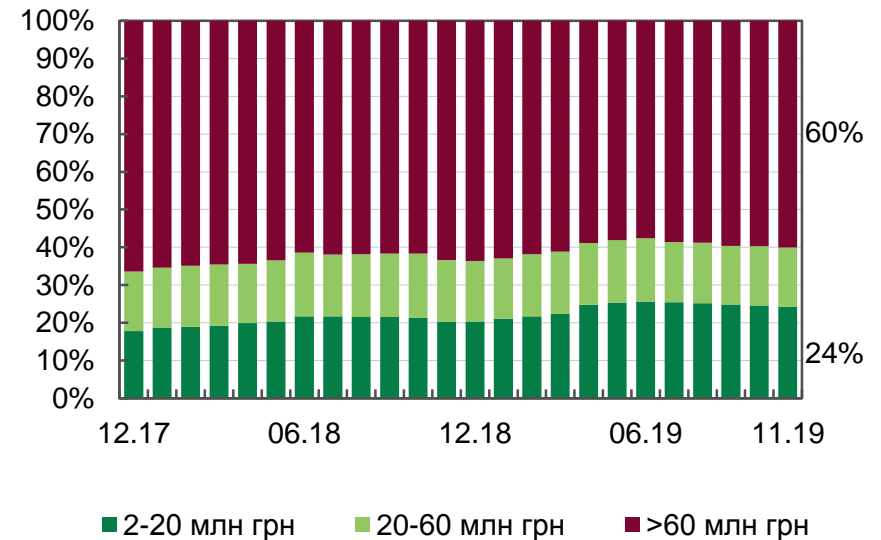
- Динаміка кредитування була нерівномірною. Єдиною групою банків, що скоротила гривневий кредитний портфель були іноземні банки (-6.4% p/p). Інші групи зростали: державні (без Приватбанку) на 2% p/p, вітчизняні приватні – на 3.8% p/p.
- Чисті кредити бізнесу, надані Приватбанком найбільш динамічно зростають (+20% p/p та подвоєння портфеля за 2 роки) через низьку базу порівняння.

Портфелі невеликих за обсягом кредитів помітно зростають

Зміна чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання залежно від обсягу кредиту, р/р

Структура портфеля чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання залежно від обсягу кредиту

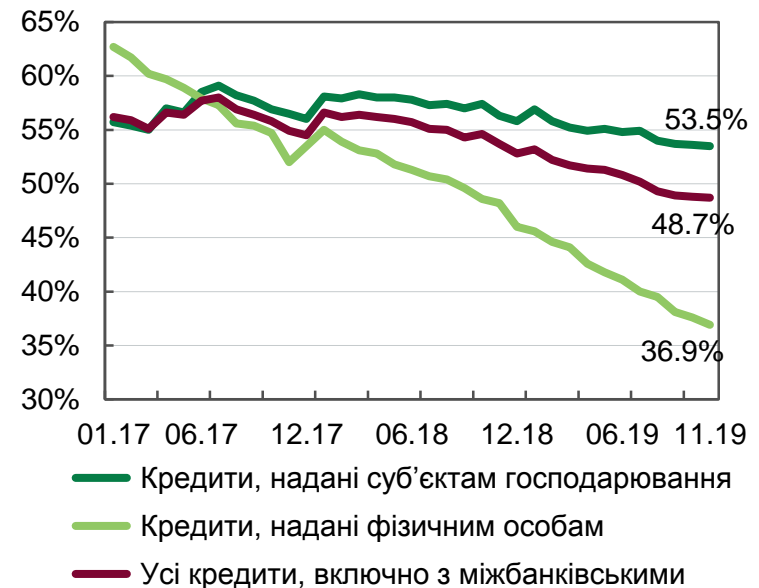
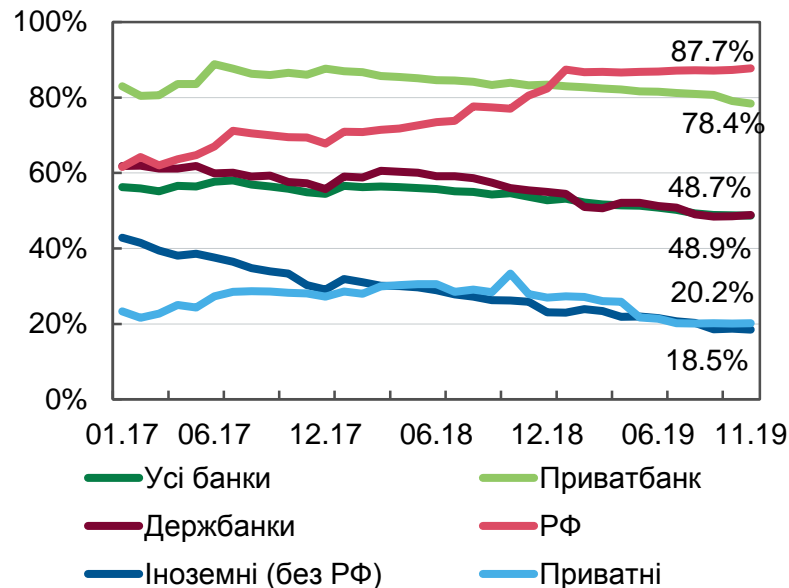

У банках, платоспроможних на 01.12.19
Джерело: НБУ.

- Чисті гривневі кредити з обсягом заборгованості 2-20 млн грн стабільно зростають (+13.7% р/р).
- Частка невеликих за обсягом гривневих кредитів зросла з 17.8% у 2017 році до 24.3% у листопаді 2019 року.

Відновлення кредитування не повинно знову принести ризики

Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків

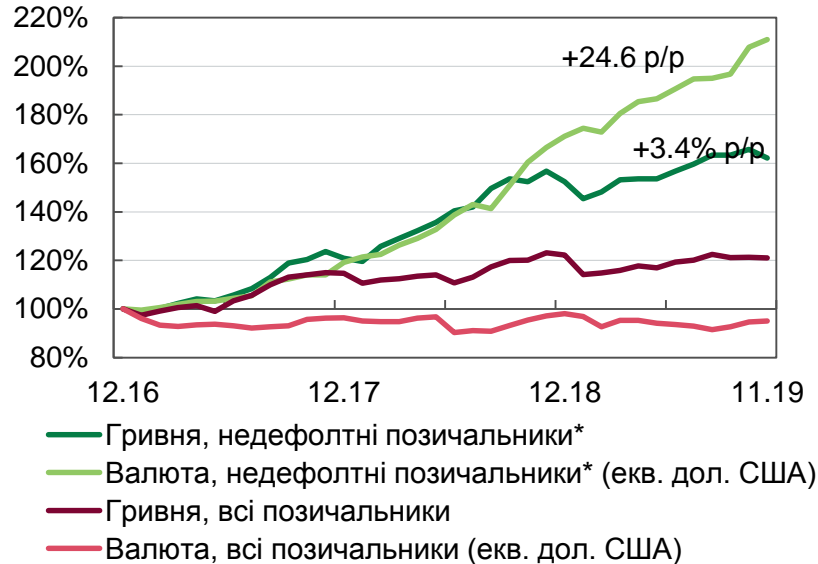

Усі банки, включно із неплатоспроможними; без позабалансових зобов'язань.
Джерело: НБУ.

- Частка непрацюючих кредитів за 2017-19 знизилася на 7.6 в.п. до 48.7%. Фактори:
 - Надання нових кредитів фізособам.
 - Масштабна робота з очищення портфелів, здійснена насамперед іноземними банками.
 - У 2019 році вагомим чинником була фінансова реструктуризація держбанками.

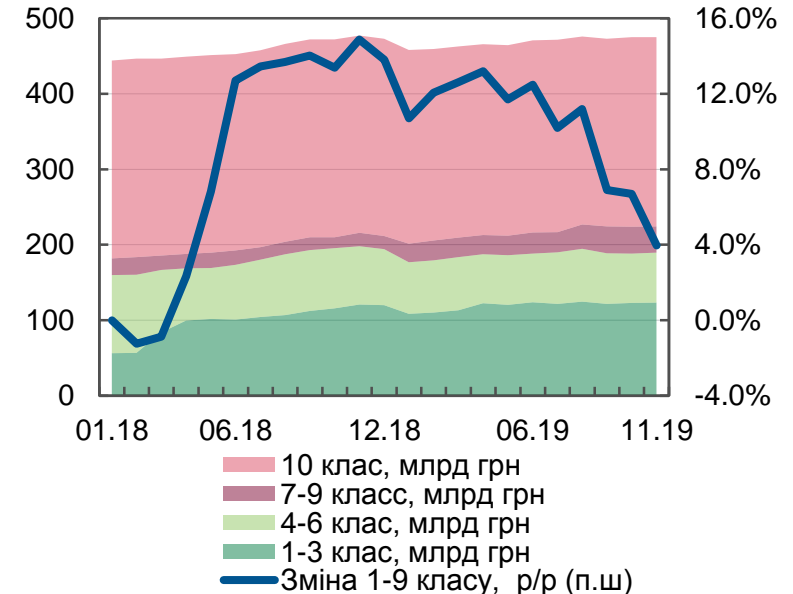
Працюючий кредитний портфель зростає

Чисті кредити суб'єктам господарювання у платоспроможних на кінець листопада банках, 2014=100%

* Підприємства з сумою кредиту понад 2 млн грн, що не допускали дефолтів
Джерело: НБУ.

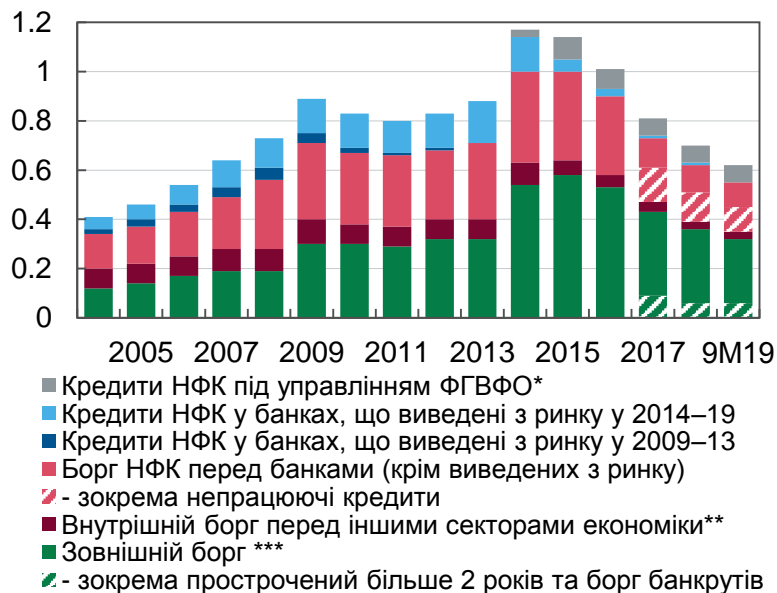
Валові гривневі кредити суб'єктам господарювання

- Підприємства, що не допускали дефолтів, мають позитивний приріст кредитного портфеля, як гривневого, так і валютного.
- Зростає частка високоякісних кредитів (1-3 клас якості) – з 13% у 2017 до 26% у листопаді 2019 року.

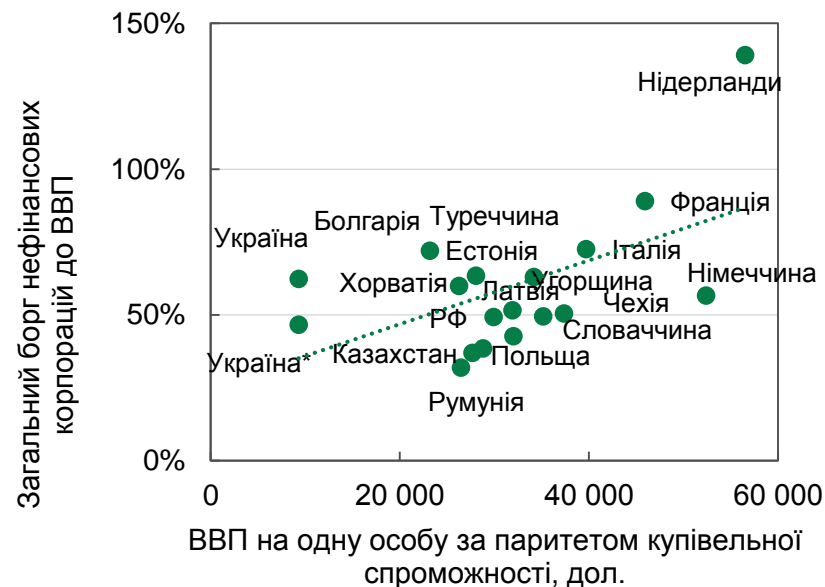
Закредитованість реального сектору відповідає регіональному рівню

Заборгованість нефінансових корпорацій, % ВВП

* Балансова вартість кредитів на момент передачі банків ФГВФО.
 ** НБФУ, державою та за борговими ЦП, розміщеними населенню.
 *** За єврооблігаціями та кредитами перед нерезидентами, вкл. підприємства прямого інвестування. Без торгових кредитів.
 Джерело: ДССУ, НБУ, ДКСУ, НКФП.

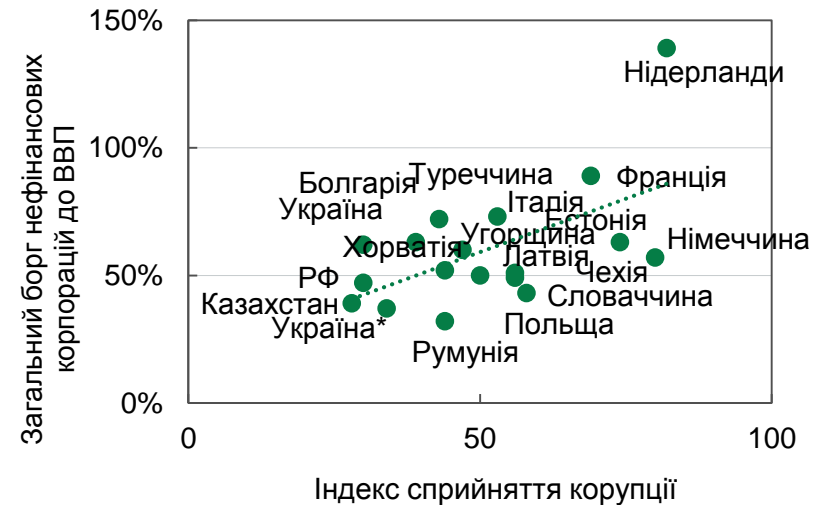
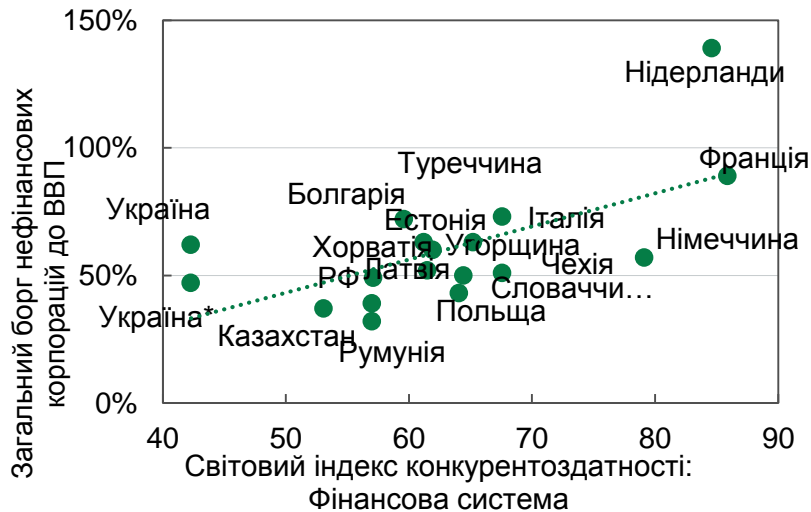
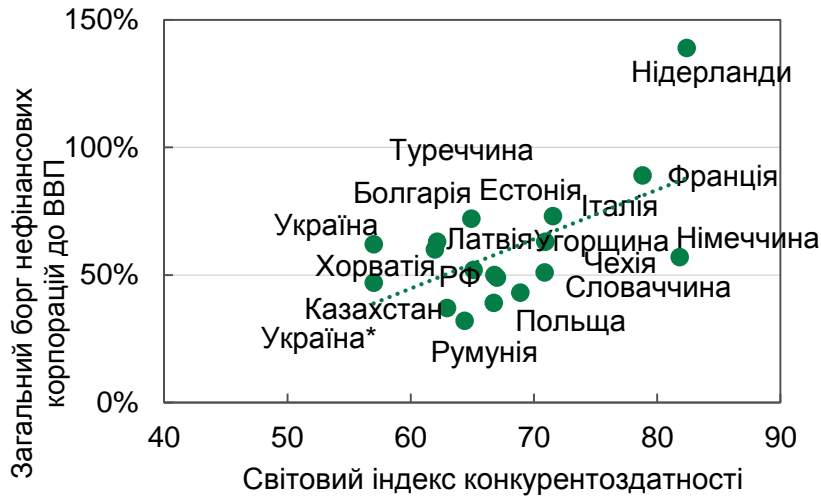
Борг нефінансових корпорацій у 2018 році, кредити і цінні папери, % ВВП

* Без непрацюючих кредитів банків та простроченого зовнішнього боргу більше двох років і боргу підприємств-банкрутів.
 Джерело: ЄЦБ, Росія та Казахстан – центральні банки, Україна – розрахунки НБУ (включаючи активи під управлінням ФГВФО).

- Нинішній рівень 62% ВВП з урахуванням кредитів під управлінням ФГВФО відповідає рівню докризового 2007 року.
- Фактори зростання у минулі роки – кредитний бум та глибока девальвація.

Загальна закредитованість НФК не є низькою

Джерело: Світовий економічний форум

Джерело: Світовий банк, Transparency International

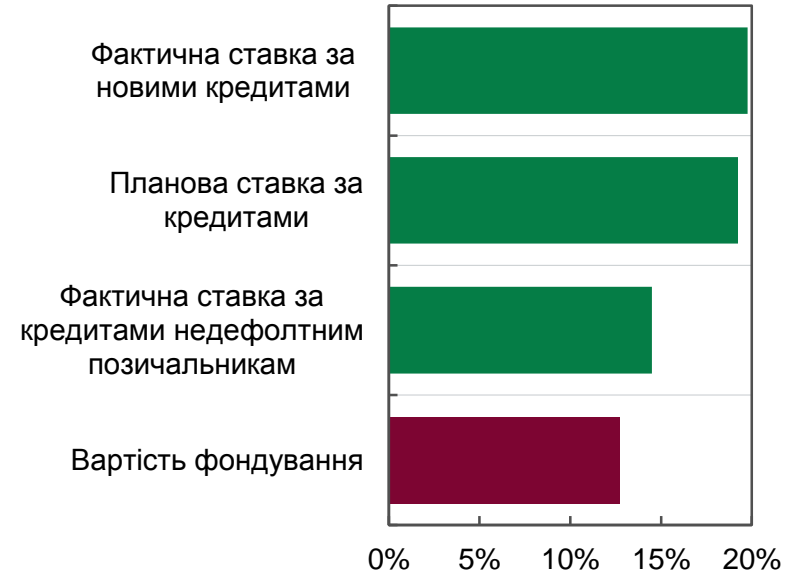
* Без непрацюючих кредитів банків та простроченого зовнішнього боргу більше двох років і боргу підприємств-банкрутів.

Вартість депозитів та якість позичальників – основні фактори формування процентної ставки за кредитом

Середня планова вартість гривневих кредитів суб'єктам господарювання, % річних

Порівняння планової та звітної вартості гривневих кредитів суб'єктам господарювання, % річних

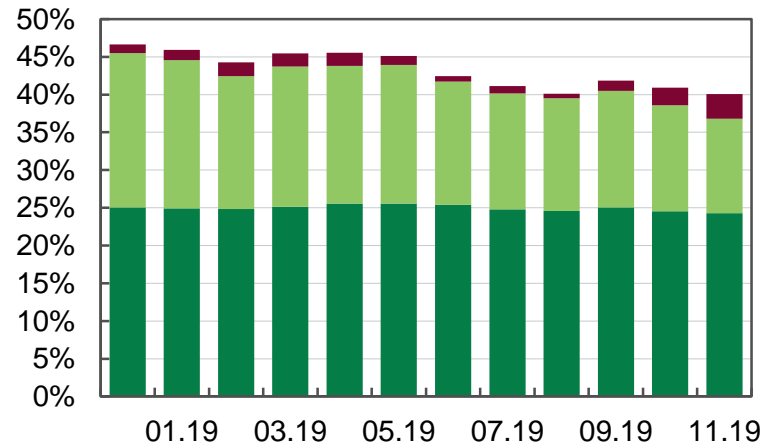

Джерело: Опитування банків про складові відсоткової ставки за кредитами, серпень 2019. Розрахунки НБУ

- Вартість фондування в середньому складає 65% планової вартості бізнес-кредитів. Планова премія за ризик – 11%, власні потреби банку – 21%.
- Вартість нових кредитів вище за планову передусім через додатковий кредитний та ринковий ризики, які приймає на себе банк.
- Кредити недефолтним позичальникам дешевші, ніж у середньому по ринку та у більшості випадків надаються дешевше планової вартості.

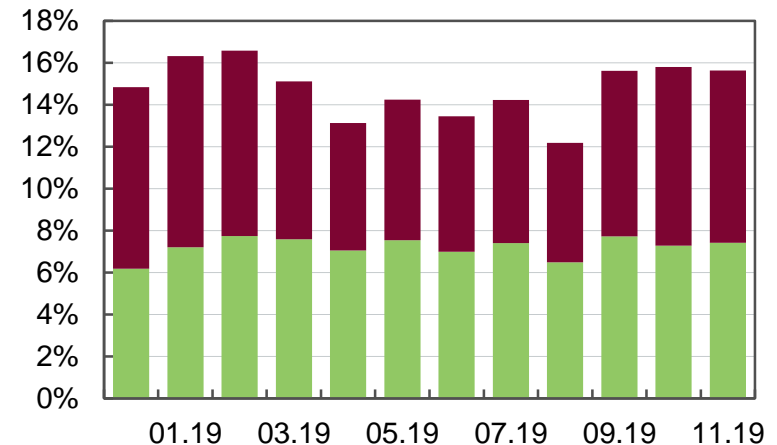
Частка високоліквідних ЦП в активах банках залишається значною ...

Високоліквідні ЦП* в чистих активах державних банків

■ ОВДП-капітал ■ ОВДП-інші ■ Депозитні сертифікати

Високоліквідні ЦП* в чистих активах недержавних банків

■ ОВДП ■ Депозитні сертифікати

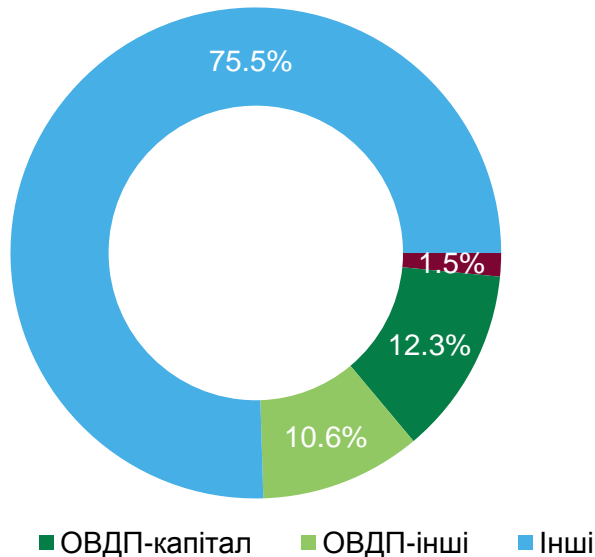
Джерело: НБУ.

* Основна сума, без нарахованих відсотків, переоцінок, дисконтів/премій та резервів

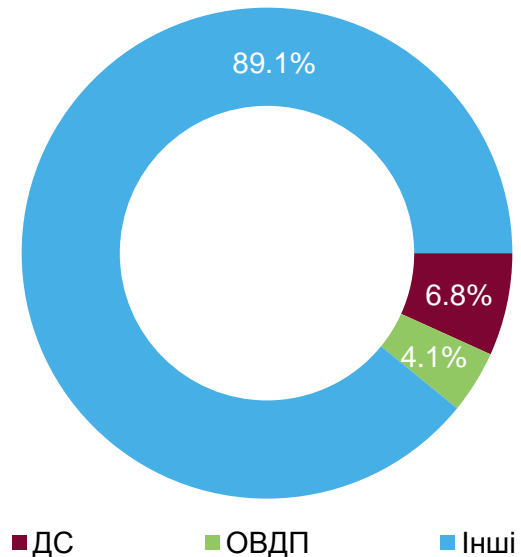
- Протягом 11 місяців 2019 року частка високоліквідних цінних паперів в загальних активах державних банків скоротилась на 6.6 в.п. до 40.1%. Скорочення відбувалось за рахунок зменшення портфелю ОВДП, що не надавалися на підтримку капіталу.
- Водночас частка високоліквідних цінних паперів в недержавних банках зросла на 0.8 в.п.

..., але процентний дохід від них не є визначальним

Структура операційних* доходів в державних банках

Структура операційних* доходів в недержавних банках

Джерело: НБУ.

* Для цілей графіку як операційні доходи враховано: валові процентні, валові комісійні та доходи від операцій купівлі-продажу

- За 11 місяців 2019 року частка процентних доходів від високоліквідних ЦП в державних банках склала 24.5% від операційних*, що на 3 в.п. менше ніж у 2018 році. Більше 50% такого доходу отримано від ОВДП, які надано урядом для підтримки капіталу.
- В недержавних банках такі доходи займали суттєво меншу частку – 10.9%.

Додаток

В світовій практиці широко використовуються пруденційні резерви

- Згідно з 18-тим ключовим принципом Базеля регулятор має визначати чи є резерви сформовані банком належними. Якщо класифікація активів або ж резерви не відповідають пруденційним вимогам, регулятор може вимагати від банку збільшити рівень резервів.
- Дослідження проведене для 26 країн Європи (зокрема Чехія, Польща, Словаччина, Сербія, Грузія) підтвердило що більшість країн мають пруденційні вимоги класифікації активів і понад половина з них встановлює мінімальні вимоги до рівня резервування. Також регулятори встановлюють вимоги до забезпечення у своїй регуляції. Серед розвинених країн поширена практика відходу від МСФЗ стандартів при визначення категорій кредитів і резервів, особливо щодо непрацюючих кредитів.
- ЄЦБ розробив спеціальні рекомендації для банків щодо резервування за непрацюючими кредитами.
- Дослідження практик країн Азії продемонструвало, що з 15 опитаних 12 мають свої мінімальні регуляторні вимоги до рівня резервування. Частина з них навіть вимагає застосування цих вимог при складанні фінансової звітності банками. У різних юрисдикціях також існують окремі вимоги щодо прийнятної застави.

Джерела досліджень:

Loan classification and provisioning: current practices in 26 countries (WB, 2014)

Prudential policy considerations under expected loss provisioning: lessons from Asia (BIS, 2017)